

Talousvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021-2024

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021-2024 (VNS 1/2020 vp): Asia on saapunut talousvaliokuntaan lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 12.5.2020.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Taloudellinen toimintaympäristö ja tilannekuva

Julkisen talouden suunnitelma on laadittu tilanteessa, jossa talouden näkymät ovat muuttuneet äkillisesti ja voimakkaasti käynnissä olevan viruspandemian vuoksi. Tilannekuva on siksi täysin toinen kuin viime syksynä käsitellyssä julkisen talouden suunnitelmassa (VNS 2/2019 vp — TaVL 6/2019 vp), jolloin lähtökohtana oli vakaa, joskin hidastuva talouskasvu. Myös suunnitelman tavoitteet oli tuolloin mitoitettu toisenlaiseen toimintaympäristöön. Koska EU-tasolla vakaus- ja kasvusopimuksen poikkeuslauseke on otettu käyttöön ja Suomessa vallitsee poikkeusolot, voidaan perustellusti julkisen talouden suunnitelma esittää suppeassa muodossa. Hallitus on aktivoitunut hallitusohjelmaan sisältyvän poikkeusolojen mekanismin, joka mahdollistaa kertaluonteisten menojen lisäämisen.

Kriisin seurauksena Suomen talous on kääntynyt jyrkkään laskuun. Rajoitustoimet vaikeuttavat liikkumista ja liiketoimintaa eri puolilla maailmaa. Kaikkien kysyntäerien arvioidaan supistuvan vuonna 2020, ja voimakkaimmin kärsivät vienti, yksityiset investoinnit ja yksityinen kulutus. Kriisissä ollaan kotimaisen kysynnän romahduksen jälkeen siirtymässä vaiheeseen, jossa myös vientikysynnän odotetaan supistuvan voimakkaasti.

Kriisi ei kohtele kaikkia toimialoja symmetrisesti. Suurimpien vaikutusten on ennakoitu kohdistuvan yksityisiin palveluihin, teollisuuteen ja rakentamiseen. Tukku- ja vähittäiskauppa sekä energia- ja vesihuolto kärsivät vähiten. Majoitus- ja ravitsemis- ja matkailualalla liikevaihtoa ei sulku-toimien aikana synny juuri lainkaan.

Valiokunnan lausunto TaVL 8/2020 vp

Epävarmuuksia ja ennusteiden eroja

Talousvaliokunnan kuulemien asiantuntijoiden näkemyksille yhteistä on kriisin vakavuus ja tilanteen epävarmuus. Julkisen talouden suunnitelman lähtökohtana on VM:n tuore ennuste, joka perustuu lyhytaikaisiin, noin kolme kuukautta kestäviin rajoitustoimiin. Ennusteen ydinajatuksena on syvä, vuoden 2020 sisään ajoittuva romahdus ja sitä seuraava paluu hitaaseen ja hidastuvaan talouskasvuun. Lyhytaikaisen kriisin ei kuitenkaan ennakoita heikentävän pysyvästi talouden tuotantorakennetta, ja työllisyysasteen on arvioitu palautuvan n. 72 prosenttiin. Suunnitelmassa tarkastellussa vaihtoehtoisessa skenaariossa sulkutoimet kestävät kuusi kuukautta, jolloin vaikutusten ennakoitiin vaikeutuvan entisestään ja talouskasvun palautuminen viivästyy ja myös hidastuu. Suomen Pankin arvion mukaan julkisen talouden suunnitelman taustalla olevaa valtiovarainministeriön kokonaistaloudellista ennustetta voidaan kuitenkin pitää tasapainoisena.

Talousvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on esitetty suhteellisen voimakkaastikin toisistaan poikkeavia arvioita erityisesti siitä, kuinka nopeaa ja voimakasta talouden kriisin jälkeinen palautuminen olisi. Valtiovarainministeriön ennusteen mukaan talous kasvaisi vuonna 2021 vain 1,3 prosenttia. Kriisillä näyttäisi olevan pitkäaikainen vaikutus tuotantoon, eikä talous kasvaisi kriisin jälkeenkään kovin paljon normaalia nopeammin. Toisaalta esimerkiksi Suomen Pankin suosittamman skenaarion mukaan talous elpyisi huomattavasti voimakkaammin ja kasvaisi ensi vuonna 6,9 prosenttia. Talouskehityksen voidaan arvioida riippuvan erityisesti rajoitustoimien kestosta ja epidemian mahdollisesta uusiutumisesta. Palautuminen riippuu joka tapauksessa voimakkaasti maailmantalouden palautumisesta, yritysten ja kuluttajien luottamuksesta, oman taloutemme joustavuudesta ja luottamusta tuovasta talouspolitiikasta. Pandemia vaikuttaa maailmantalouteen globaalisti. Siksi myös Suomen talouden elpyminen on vahvasti riippuvaista EU:n jäsenmaiden toimeliaisuutta ylläpitävästä talouspolitiikasta. Suomen tulee osaltaan korostaa globaalin kriisin yhteisen ratkaisun merkitystä, jotta mahdollisesti nousevan protektionismin haitta-vaikutuksia voidaan minimoida.

Parhaassa tapauksessa kriisissä olisi kyse vain tilapäisestä tuotannon laskusta. Syvien taantumien vaikutukset ovat kuitenkin usein olleet sillä tavoin pitkäaikaisia tai jopa pysyviä, että talous jää niiden jälkeen pitkäaikaisesti aiemmin ennustetun BKT-uran alapuolelle. Jotta tämä pystyttäisiin välttämään, on keskeistä pyrkiä varmistamaan, ettei kriisi tuhoaisi sellaista yritystoimintaa, joka on normaalioloissa kannattavaa. Valiokunnan saaman selvityksen perusteella näyttää kuitenkin ilmeiseltä, että valtion budjettitalouden ja kuntien talouden tasapaino jää kriisin seurauksena pysyvästi heikommalle tasolle kuin millä se oli ennen kriisiä. Kriisi syventää julkisen talouden alijäämää merkittävästi. Julkisen velan kasvu vähentää finanssipolitiikan liikkumavaraa seuraavissa taantumissa. Väestön ikääntymisestä johtuva kestävyysvaje on kriisin jälkeen entistä syvempi, koska julkisen alijäämän ja velan lähtökohta on muuttunut epäsuotuisammaksi.

Finanssi- ja talouspolitiikan linja

Talousvaliokunta yhtyy julkisen talouden suunnitelman lähtökohtaan, jonka mukaan finanssipolitiikassa ja talouspolitiikassa noudatettaisiin kriisin aikana ja sen jälkeisessä palautumisessa elvyttävää linjaa. Vaikka elvyttävän talous- ja finanssipolitiikan toteuttaminen velkaannuttaa julkista taloutta nopeasti, velkaantumista on talousvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa pidetty

Valiokunnan lausunto TaVL 8/2020 vp

yleisesti välttämättömänä. Koronakriisin aikana ja välittömästi sen jälkeen on vältettävä leikkauspolitiikkaa.

Pandemia on samalla Euroopan yhteinen ongelma, ja elvytystoimiin tarvitaan myös yhteisiä eurooppalaisia ratkaisuja. Julkisen talouden suunnitelman yhteydessä on lähtökohtaisesti huomioitava koronakriisin aiheuttamat muutokset myös kansainvälisissä ja eurooppalaisissa talous- ja rahapolitiikkaa määrittävissä instituutioissa. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota keskuspankkien entisestään kasvavaan rooliin taloudessa, julkisen velanhoidon uusiin mekanismeihin ja euroalueen kasvu- ja vakaussopimuksessa mahdollisesti tapahtuviin merkittäviinkin muutoksiin.

Epidemian ja rajoitustoimien ollessa vielä käynnissä olennaista on luotonannon turvaaminen ja suorien tukitoimien nopea toteutus. Luotonannon ja maksulykkäysten lisäksi myös suora tuki yrityksille on välttämätöntä, koska moni yritys ei voi tai uskalla vallitsevissa olosuhteissa velkaantua merkittävästi. Yritysten vaikeudet kasautuvat nopeasti, ja on arvioitu, että joillakin toimialoilla jo kolmen kuukauden rajoitustoimien jälkeen noin joka toisen yrityksen taloudelliset puskurit ehtyvät, ellei uutta rahoitusta tai tukea ole saatavissa. Varsinaisten kokonaiskysyntää tukevien elvytystoimien toteutuksen aika on rajoitusten poistamisen tai lieventämisen jälkeen. Talousvaliokunta katsoo, että kotitalouksien kulutuskysyntää tulee mahdollisuuksien mukaan tukea.

Kriisistä toipumisen, työllisyyden ja osaavan työvoiman turvaamisen kannalta keskeistä on myös se, että tilanteeseen reagoidaan ensisijaisesti lomautuksilla ja irtisanomisilla välttämällä. Lomautusmenettelyjen ja työttömyysturvaan tehtyjen tilapäisten muutosten tarpeellisuutta ja niiden kestoa tulee arvioida.

Tukitoimia voidaan pitää välttämättöminä paitsi kestäväen yritystoiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi myös siitä näkökulmasta, että niillä voidaan ehkäistä rahoitusmarkkinoiden kriisiä. Konkurssien määrä kasvaa kriisin pitkittyessä, ja samalla luottotappiot syövät pankkien omaa pääomaa, pankkien luotonanto heikkenee, ja pankkikriisin uhka voi kasvaa. Tukitoimien suunnittelussa keskeinen vaikeus on kuitenkin kilpailuneutraaliteetin toteuttaminen ja se, etteivät tuet saisi aiheuttaa kannustinongelmia. Talousvaliokunta korostaa, että yritystukien kohdentamiseen taroituksenmukaisella tavalla on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Yksittäisistä budjettitalouden linjauksista ja viruksesta johtuvista määrärahojen lisäyksistä talousvaliokunta kiinnittää huomiota erityisesti Finnveran rahoitusvaltuuksien nostamiseen 12 miljardiin euroon. Talousvaliokunta on pitänyt valtuuksien nostamista tarpeellisena mutta kiinnittää huomiota siihen, että julkisen talouden suunnitelmassa esitetty arvio valtion maksamien vuosittaisten tappiokorvausten kasvusta (vuosittainen keskiarvo 153 miljoonaa euroa) ei vaikuttaisi perustuvan valtuuksien käytön toteutumiseen täysimääräisenä vaan huomattavasti pienempään vastuukantaan. Tappiokorvaukset voisivat siis muodostua nyt esitettyä arviota merkittävästi suuremmiksi. Talousvaliokunta viittaa tältä osin asiaa koskevassa mietinnössä esittämäänsä (TaVM 10/2020 vp — HE 57/2020 vp).

Kriisistä toipuminen

Valtion ja kuntien alijäämän ennakoitiin ennen kriisiä olevan vuonna 2023 noin 5 miljardia euroa ja kestävyysvajeen arvioitiin olevan noin 10 miljardia euroa. Uusi julkisen talouden suunnitelma

Valiokunnan lausunto TaVL 8/2020 vp

sisältää ennusteen, jonka mukaan valtion ja kuntien alijäämä (nettolainananto) on vielä vuonna 2024 selvästi yli 10 miljardia euroa eikä siinä näy selvää pienenevää trendiä vuosina 2021—2024. Kriisi kasvattaa kestävyysvajetta.

Kriisin aikana on perusteltua antaa julkistalouden velkaantua. Akuutin kriisin jälkeen kansantaloutta rasittaa mittava alijäämä- ja kestävyysongelma. Sen ratkaiseminen edellyttää talouden kestävyyttä parantavia, talouden rakenteita uudistavia ja työllisyyttä edistäviä toimia. Nämä toimet on toteutettava sosiaalisesti, taloudellisesti ja alueellisesti oikeudenmukaisella ja ekologisesti kestävällä tavalla.

Suomen kaltainen pieni ja avoin kansantalous on suuresti riippuvainen kansainvälisestä kaupasta. Julkisen talouden suunnitelmaan tulee lisätä toimenpiteitä, joiden avulla määrätietoisesti parannetaan Suomen houkuttelevuutta korkean tuottavuuden yritysten toimintaympäristönä. Kaikkien yritysten, mutta erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten viennin kannattavan kasvun edellytyksistä on huolehdittava.

Kriisillä tulee suunnitelmassa esitetyn arvion mukaan joka tapauksessa olemaan merkittäviä vaikutuksia julkisen talouden tasapainoon keskipitkällä aikavälillä. Talousvaliokunta kiinnittää huomiota suunnitelmaan sisältyvään herkkyystarkasteluun, jonka mukaan jo perusuran mukainen BKT:n muutos johtaisi julkisen velan kasvuun lähes kymmenellä prosenttiyksiköllä eli 69,1 prosenttiin BKT:stä vuonna 2020. Vuonna 2024 julkinen velka olisi jo 78,7 prosenttia BKT:stä. Suurista uudishankinnoista johtuvat kasvavat puolustusmenot ovat edelleen merkittävä tekijä julkisen talouden alijäämän ja julkisen velan taustalla keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä.

Tällä hetkellä keskiössä on akuutin tilanteen hoitaminen, kriisin jälkeen keskeistä on arvioida, mitkä menot tukevat talouden elpymistä pidemmällä aikavälillä, ja löytää keinoja talouden rakenteiden uudistamiseksi ja kestäväen kasvun luomiseksi. Julkista taloutta voidaan tasapainottaa sellaisin tilapäisin veroratkaisuin, jotka eivät osu kriisistä eniten kärsiviin eivätkä vähennä kulutus-kysyntää. Tulevaisuusinvestointeja tulee arvioida kokonaisuutena.

Talouden elpymisen osalta osaamisen merkitys korostuu entisestään, joten koulutukseen, tutkimukseen, kehittämiseen ja innovaatioihin on perusteltua kiinnittää huomiota. Keskeiseen asemaan nousevat erityisesti myös hiilineutraalisuutta edistävien teknologioiden kehitys, kiertotaloutta ja digitalisaatiota edistävät toimet sekä sosiaali- ja terveyssektorin kehitys sekä työperäisen maahanmuuton edistäminen. Hiilineutraaliustavoite on kiinteässä yhteydessä elinkeinorakenteen uudistamiseen ja julkisiin investointeihin. Ilmastonmuutosta torjuvien teknologioiden ja digitaalisten alustojen teollisen mittakaavan kehittämiseen tähtäävän ilmastorahaston perustaminen on perusteltua. Julkisilla investoinneilla ja rakennushankkeilla edistetään talouden elpymistä, teollisen rakenteen uudistumista ja suuntautumista kohti korkeamman jalostusarvon tuotteita. Kansainvälinen kehitys huomioon ottaen Suomessa on potentiaalia uusien vientialojen syntymiselle.

Lisäksi tulee edistää myös toimia, joilla mahdollistetaan korkean tuottavuuden ja kilpailukykyisen innovaatioympäristön kehittyminen. Suomen on määrätietoisesti pyrittävä johtavaksi kestäväen tulevaisuuden tekijäksi kehittämällä erityisesti energia- ja ympäristöteknologian systeemitason suunnittelu-, kehitys-, tutkimus- ja liiketoimintaosaamista. Teollisten investointien lisäksi on

Valiokunnan lausunto TaVL 8/2020 vp

aktiivisesti pyrittävä houkuttelemaan myös kansainvälisten toimijoiden tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa Suomeen.

Käynnissä olevan kriisin vaikutukset näkyvät voimakkaasti työvoimavaltaisella palvelusektorilla, jonka merkitys on korostunut erityisesti kaupunkiseuduilla. Kuntatalouden osalta talousvaliokunta pitää tärkeänä ottaa huomioon tulevissa investoinneissa kriisin vaikutukset eri alueilla ja elinvoimaisten kasvukeskusten kehittymismahdollisuudet. Kuntien ja maakuntien elinvoimaisuuden kohentaminen edellyttää valtiolta merkittäviä kasvua vauhdittavia tukitoimia.

Talouden elpyminen edellyttää yritysten tuottavuuden parantamista. Tuottavuus paranee pääasiassa investoimalla tutkimus- ja innovaatiotoimintaan sekä uuteen osaamiseen, jolloin julkisten TKI-investointien merkitys korostuu entisestään. Talousvaliokunta korostaa, että hallituksen tulee varmistaa resurssit, joita osallistuminen eurooppalaisiin TKI-kumppanuuksiin, yliopisto- ja yritysvetoiisiin julkisen ja yksityisen sektorin arvoverkostoihin edellyttää. Vallitsevassa tilanteessa on tärkeää, ettei TKI-investointien vuosittaisesta korottamisesta kohti neljän prosentin tavoitetta vuonna 2030 luovuta. Palvelusektorin tukemiseksi talousvaliokunta näkee tärkeänä elvyttää kotimaista kysyntää.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Talousvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 8.5.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Juhana Vartiainen kok
varapuheenjohtaja Arto Pirttilahti kesk
jäsen Atte Harjanne vihr
jäsen Mari Holopainen vihr
jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Eeva Kalli kesk
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Sakari Puisto ps
jäsen Janne Sankelo kok
jäsen Joakim Strand r
jäsen Veikko Vallin ps
jäsen Johannes Yrttiaho vas
varajäsen Raimo Piirainen sd

Valiokunnan lausunto TaVL 8/2020 vp

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Lauri Tenhunen

**Valiokunnan lausunto TaVL 8/2020 vp
Eriävä mielipide 1**

ERIÄVÄ MIELIPIIDE 1

Perustelut

Julkisen talouden suunnitelman (JTS) yleislinjaukset ovat sinänsä hyviä. Pandemiasta johtuvan poikkeustilan ja epävarmuuden takia JTS esittelee julkisen talouden keskipitkän aikavälin kehitysarvion, eikä se sisällä itsessään vakausohjelmaa. Siihen ei sisälly uusia merkittäviä poliittisia päätöksiä. Hallituksen tavoitteita tai suunnitelmia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi ei esitetä. Ensinnäkin pelastetaan ihmishenget ja yritykset, ja vakio- ja vakiomuotoinen vakausohjelma ja poliittisten linjausten tarkastelu toteutetaan vasta budjettiriihessä.

Pitkän aikavälin skenaario tulisi olla ykkösprioriteetti

Perussuomalaisten mielestä oikea aika tarkastella pitkää aikaväliä on kuitenkin juuri nyt. Ilman tuota tarkastelua on riskinä, että tukitoimet mitoitetaan tai suunnataan väärin, jolloin elinkelvottomille yrityksille jaetaan tukia, samalla kun elinkelpoiset jätetään elvyttämättä. Talousvaliokunnan ja perustuslakivaliokunnan edellyttämä ravintoloiden tukeminen viivästyi niin pahasti, että moni ravintola ehtii mennä konkurssiin nimenomaan viivytelyn seurauksena. Samaan aikaan kuitenkin jaettiin puutteellisten kriteeristöjen perusteella tukia Business Finlandin kautta.

Julkisen talouden kestävyys uhattuna neljästä suunnasta

Hallitus menee kuitenkin pahasti metsään neljässä kohdassa: kasvuennusteessa, epidemiastrategiassaan, eurooppalaisissa ratkaisuissa ja hallitusohjelmansa mukaisissa menoissa. Jokainen näistä uhkaa julkisen talouden kestävyyttä. Erityisen huolestuttavaa on se, että jo yhdenkin uhan täysimääräinen laukeaminen saattaa heikentää merkittävästi pitkän aikavälin julkisen taloutemme kestävyyttä. Avaamme nämä kohdat seuraavissa kappaleissa.

Kasvuennuste voi pettää

Teknisluontoiseksi itseään luonnehtiva JTS lähtee oletuksesta, että epidemian takia tehtyjä eristystoimia jatketaan vain kolme kuukautta, ja sitten talous palautuisi lähes normaaliksi. Silti jo pelkästään eristystoimien pidentäminen kuuden kuukauden ajaksi odotettavasti nostaisi Suomen julkisyhteisöjen velka/BKT-suhdelukua vaalikauden loppuun mennessä 100 prosentin tuntumaan. Kolme kuukautta on kohta kulunut, joten hallituksen on näin ollen pakko purkaa eristämispoliittikkaa. Entä jos kansalaiset eivät siltikään käytä palveluita entisellä tavalla ja yritykset investoivat entiseen tahtiin? Myös vientiyrittymme tilauskannan elpymisen on huomattavan epävarmaa. Talous ei ehkä olisi enää pysähtynyt, mutta kävisi hyvin hitailla kierroksilla. Tämä heijastuisi voimakkaasti työllisyyteen. Tällöin ainoa keino olisi yrittää ylläpitää ne tuottavuutta lisäävät käytännöt, joita eristystoimien aikana otettiin käyttöön.

Hallituksen hybridistrategia olikin laumasuojastrategia

JTS olettaa myös, että Suomen ulkopuolisen maailman talous palaisi pandemiasta Suomen kanssa suunnilleen samaan aikaan ja lähes entisessä kunnossa. Tätä pidämme hyvin epävarmana, ja

Valiokunnan lausunto TaVL 8/2020 vp Eriävä mielipide 1

todennäköisempi asioiden kehityskulku on se, että taloudet lähtevät kasvuun huomattavan eritahaisesti mm. finanssikriisin jälkeen euroalue toipui muuta maailmaa hitaammin. Tähän viittaa myös se kehityskulku, jossa voimakkaita koronatoimia tehneet maat ovat nyt liittoutumassa, koska ovat saaneet taudin nopeasti hallintaansa. Laumasuojastrategiaa tai epidemian hidastamisstrategiaa käyttävät maat uhkaavat jäädä hiipuvan talouskasvun ja muiden maiden eristämistoimien alaisiksi. Valitettavasti Suomen ns. hybridistrategia näyttäisi tosiasiasa pyrkivän ensisijaisesti laumasuojaan ja toissijaisesti hidastamaan epidemiaa. Tämä olisi talouden kannalta huonoista vaihtoehdoista kaikkein huonoin. Harvaan asutussa Suomessa pitäisi myös useiden muiden maiden tavoin toteuttaa alueellista epidemiastrategiaa, mikä mahdollistaisi nopeamman elpymisen.

Eurokriisin hoitoa pandemian verukkeella

Hallitus on ilmoittanut kannattavansa niin sanottuja eurooppalaisia ratkaisuja. Ne käytännössä tarkoittavat, että Euroopan valmiiksi velkaisimmat maat, joihin koronakriisi on vielä osunut keskimääräistä pahemmin, saisivat Suomelta ja muilta mailta suoraa rahallista tukea, lainatakauksia tai korkotukea. Käytännössä tämä tuki pahentaisi kyseisten maiden ylivelkaisuutta, ja korkealla todennäköisyydellä nämä takaukset realisoituisivat Suomen tappioksi. Eurooppaan on muodostunut kahden kastin valtioita: niitä, joiden odotetaan pärjäävän omillaan ja auttavan vielä muita, ja niitä, jotka ovat pysyvästi autettavia ja joiden ei tarvitse ottaa vastuuta omasta politiikastaan.

Suuri osa näistä eurooppalaisista ratkaisuista on parhaillaan päättäjien työpöydällä. Ei niihin voida ottaa kantaa vasta syksyllä budjettiriihen yhteydessä. Eikö eurokriisistä taaskaan opittu yhtään mitään? Jälleen kerran Suomea talutetaan takaamaan muiden lainat ja osallistumaan muiden menoihin. Ennen kuin me edes pystymme varmuudella sanomaan, kuuluuko Suomi pandemiassa vähällä pääsevien joukkoon, meille sälytetään tämän oletuksen perusteella laskuja. Perussuomalaiset johdonmukaisesti vastustavat velkojen ja takausten yhteisvastuullistamista, eurobondeja ja erilaisia eurooppalaisia yhteisvelkavälineitä.

Etenkin uusia pysyviä menoja tulisi välttää

Hallitus on toistaiseksi ilmoittanut tarkastelevansa ohjelmaansa ja sen menoja vasta syksyn budjettiriihessä. Sitä ennen on kuitenkin korkealla todennäköisyydellä syntynyt EU-tasolla sitova ilmastosopimus päästöjen vähentämisestä ja ilmastorahasto. Suomessa toteutettaneen perussuomalaisen vastustama latauspisteiden asentamiseen velvoittava laki ja kohtuuttomia energiaverojen korotuksia. Perussuomalaisen kannalta olennaisimpiin säästökohteisiin, kuten humanitaariseen maahanmuuttoon, toisen asteen maksuttomaan koulutukseen sekä liian kunnianhimoisiin ilmastotavoitteisiin, ei hallitus ole valitettavasti kajoanut.

Hallitusohjelma oli vastuuton jo viime vuoden lopulla, nousukauden taituttua yleiseurooppalaiseksi taantumana ja olemattoman trendikasvun sekamuodoksi. Pandemian myötä ohjelmaan ei usko enää kukaan, mutta pystyykö hallitus laskemaan siitä irti? Miksi myös eurooppalaisten ilmatoratkaisujen osalta päätösten aika on jo nyt? Kaikista pysyvistä menoista pitäisi pystyä karsimaan tällaisella hetkellä. EU käyttää valitettavasti kriisiä hyväkseen vyöryttämällä nettomaksajamaille yhä lisää vastuita.

Valiokunnan lausunto TaVL 8/2020 vp Eriävä mielipide 1

Kertaluonteiset tulevaisuusinvestoinnit, joista osa on tosiasiallisesti pysyviä menolisäyksiä, piti rahoittaa pääosin osakemyynneistä saatavilla tuloilla. Osakekurssien laskun myötä myynneistä aiotaan onneksi kuitenkin pidättäytyä tänä vuonna, eli investoinnit toteutetaan sittenkin velaksi, ja toivotaan, että osakkeita päästäisiin myymään seuraavana vuonna. Perussuomalaisten mielestä tulevaisuusinvestointeja olisi pitänyt lykätä tai perua.

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonala

Aivan ensimmäisenä huomiona hämmästelemme sitä, että edellisten hallituskausien aikana TEM:n alaisuudesta on siirretty huomattavan paljon määrärahoja OKM:n alaisuuteen erilaisten koulutusta koskevien momenttimuutosten varjolla. Edelleen kehyskauden loppupuolella aiotaan siirtää 10 miljoonan määräraha jatkuvan oppimisen kokonaisuuteen OKM:lle. Olisi hyvä selvittää, ovatko edellisten hallituskausien aikana tehdyt muutokset olleet järkeviä ja onko määrärahoilla saavutettu parempia tuloksia OKM:n alaisuudessa kuin TEM:n alaisuudessa. Kyse on ollut kuitenkin mittavista muutoksista.

Muun muassa näistä seikoista johtuen TEM:n pääluokan budjetti ja vastuut ovat pienentyneet. Kehyskauden aikana pääluokan määrärahojen kokonaistaso laskee 3,4 miljardista 2,8 miljardiin.

Arviota Finnveran tappiokorvausmenoista nostettava

Finnvera Oyj:n rahoitusvaltuuksia korotetaan 12 miljardiin euroon. Finnveran sinällään välttämättömien takausvastuiden kasvattamisen yhteydessä JTS on varautunut niistä myöhemmin syntyviin tappioihin korottamalla arviota tappiokorvausmenoista hieman yli 150 miljoonalla eurolla vuodessa. Asiantuntijalausuntojen valossa on todennäköistä, että tappiot ja siten myös Finnveran pääomittamisen tarve tulevat olemaan merkittävästi suurempia hallituskauden aikana. Kuulemisessa esillä olleen arvon perusteella tappiokorvausmenot on mitoitettu juurikin positiivisimpien skenaarioiden mukaan.

On odotettavissa, että tulevilla kehyksissä tappiokorvausmenoihin joudutaan varaamaan 2—3-kertainen summa, jolloin vuosittainen tappiokorvausmeno nousisi noin 150 miljoonasta 300—450 miljoonaan. Tämä arvio perustuu Finnveran takaussalkun sisältöön ja asiantuntija-arvioon.

Vaikka tukitoimien ajan kehyksien tuomat rajoittimet eivät ole käytössä, eivätkä esimerkiksi automaattiset vakauttajat kuulu muutenkaan kehysten piiriin, lopulta nekin päätyvät julkisen talouden kestävyyttä rasittamaan.

Business Finland ja yritysten tukeminen

Hallituksella on, osittain pandemian yllättävyyden takia, esiintynyt takertelua talouden tukitoimissa. Tämä on ymmärrettävää, kunhan peruuttamattomia virheitä ei pääse syntymään ja tehdyistä virheistä ollaan rehellisiä ja otetaan opiksi. On tarpeen määritellä tarkemmin sitä, minkälaisia yrityksiä tuetaan ja millä kriteereillä.

Asiantuntijalausuntojen valossa on selvää, että yrityksiä, erityisesti pieniä yrityksiä, pitäisi tukea enemmän etupainotteisesti. Näin vältettäisiin konkurssit ja suurtyöttömyys. Tukitoimissa joudu-

Valiokunnan lausunto TaVL 8/2020 vp
Eriävä mielipide 1

taan huomioimaan määrällisen riittävyden ja ajallisen kiireen ohella myös tukemisen mielekkyys. Tukiohjelmien suunnittelussa on tärkeää pyrkiä minimoimaan tukihakemukset sellaisilta yrityksiltä, jotka eivät tukea tarvitse tai joiden vaikeudet johtuvat tosiasiallisesti jostain muusta syystä kuin pandemiasta. Mitä vähemmän on hakemuksia, jotka pitäisi hylätä, sen pienempi riski, että ne tulisivat hyväksytyiksi. Asiantuntijalausunnoissa on tuotu esiin esimerkiksi sataprosenttisen rahoituksen ongelmallisuus. Myös ehdollisuutta ja jaksottamista, ja keinoja keskeyttää perusteettomiksi osoittautuvat tuet, pitäisi lisätä.

Myös jatkossa Business Finlandin toiminnan täytyy kestää lähempi tarkastelu. Tässä tapauksessa kriisiä ei kannata jättää käyttämättä, vaan samassa yhteydessä tulee määritellä Business Finlandin toimintaa ja strategiaa uudelleen. Business Finland voi parhaassa tapauksessa olla Suomen talouden sekä kasvun ajuri tai huonoimmassa tapauksessa paikka, josta ns. kasvuyritykset hakevat vuoden liikevaihtonsa avustuksena.

Kriisi on opettanut meille, että esimerkiksi EU:n yritystukia koskevat säännöt joustavat pakkotilanteessa. Suomi ei voi perustella heikkoa kriisivarautumistaan vetoamalla meille ulkopuolelta annettuihin sääntöihin. Luottaminen ulkopuoliseen viisauteen tai apuun ei kannata, ja huomion kiinnittäminen muun muassa huoltovarmuuteen, omavaraisuusasteeseen ja euroalueen riskeihin on nousemassa kilpailutekijäksi. Business Finland voisi kohdistaa tukiaan esimerkiksi juurikin huoltovarmuuden ja omavaraisuusasteen nostamiseen pyrkiviin innovaatioihin.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 8.5.2020

Veikko Vallin ps
Sakari Puisto ps

Valiokunnan lausunto TaVL 8/2020 vp
Eriävä mielipide 1

ERIÄVÄ MIELIPIIDE 2

Perustelut

Taloudellinen toimintaympäristö ja tilannekuva

(1) Julkisen talouden suunnitelma on laadittu tilanteessa, jossa talouden näkymät ovat muuttuneet äkillisesti ja voimakkaasti käynnissä olevan viruspandemian vuoksi. Tilannekuva on siksi täysin toinen kuin viime syksynä käsitellyssä julkisen talouden suunnitelmassa (VNS 2/2019 vp — TaVL 6/2019 vp), jolloin lähtökohtana oli vakaa, joskin hidastuva ja hitaaksi jäävä talouskasvu. Myös suunnitelman tavoitteet oli tuolloin mitoitettu toisenlaiseen toimintaympäristöön.

(2) Kriisin seurauksena Suomen talous on kääntynyt jyrkkään laskuun. Rajoitustoimet vaikeuttavat liikkumista ja liiketoimintaa eri puolilla maailmaa. Kaikkien kysyntäerien arvioidaan supistuvan vuonna 2020, ja voimakkaimmin kärsivät vienti, yksityiset investoinnit ja yksityinen kulutus. Kriisissä ollaan kotimaisen kysynnän romahduksen jälkeen siirtymässä vaiheeseen, jossa myös vientikysynnän odotetaan supistuvan voimakkaasti.

(3) Kriisi ei kohtelee kaikkia toimialoja symmetrisesti. Suurimpien vaikutusten on ennakoitu kohdistuvan yksityisiin palveluihin, teollisuuteen ja rakentamiseen. Tukku- ja vähittäiskauppa sekä energia- ja vesihuolto kärsisivät vähiten. Majoitus- ja ravitsemis- ja matkailualalla liikevaihtoa ei sulkutoimien aikana synny juuri lainkaan.

Epävarmuuksia ja ennusteiden eroja

(4) Talousvaliokunnan kuulemien asiantuntijoiden näkemyksille yhteistä on kriisin vakavuus ja tilanteen epävarmuus. Julkisen talouden suunnitelman lähtökohtana on VM:n tuore ennuste, joka perustuu lyhytaikaisiin, noin kolme kuukautta kestäviin rajoitustoimiin. Ennusteen ydinajatuksena on syvä, vuoden 2020 sisään ajoittuva romahdus ja sitä seuraava paluu hitaaseen ja hidastuvaan talouskasvuun. Lyhytaikaisen kriisin ei kuitenkaan ennakoida heikentävän pysyvästi talouden tuotantorakennetta, ja työllisyysasteen on arvioitu palautuvan n. 72 prosenttiin. Suunnitelmassa tarkastellussa vaihtoehtoisessa skenaariossa sulkutoimet kestävät kuusi kuukautta, jolloin vaikutusten ennakoitiin vaikeutuvan entisestään ja talouskasvun palautuminen viivästyy ja myös hidastuu. Suomen Pankin arvion mukaan julkisen talouden suunnitelman taustalla olevaa valtiovarainministeriön kokonaistaloudellista ennustetta voidaan kuitenkin pitää tasapainoisena. Suomen Pankin arvion mukaan julkisen talouden suunnitelman taustalla olevaa valtiovarainministeriön kokonaistaloudellista ennustetta voidaan kuitenkin pitää tasapainoisena.

(5) Talousvaliokunnan asiantuntijakuulemisessa on esitetty suhteellisen voimakkaastikin toisistaan poikkeavia arvioita erityisesti siitä, kuinka nopeaa ja voimakasta talouden kriisin jälkeinen palautuminen olisi. Valtiovarainministeriön ennusteen mukaan talous kasvaisi vuonna 2021 vain 1,3 prosenttia. Kriisillä näyttäisi olevan pitkäaikainen vaikutus tuotantoon, eikä talous kasvaisi kriisin jälkeenkään kovin paljon normaalia nopeammin. Toisaalta esimerkiksi Suomen Pankin suotuisamman skenaarion mukaan talous elpyisi huomattavasti voimakkaammin ja kasvaisi ensi vuonna 6,9 prosenttia. Talouskehityksen voidaan arvioida riippuvan erityisesti rajoitustoimien

Valiokunnan lausunto TaVL 8/2020 vp
Eriävä mielipide 1

kestosta ja epidemian mahdollisesta uusiutumisesta. Palautuminen riippuu joka tapauksessa voimakkaasti maailmantalouden palautumisesta, ja yritysten ja kuluttajien luottamuksesta, oman taloutemme joustavuudesta ja luottamusta luovasta talouspolitiikasta. Pandemia vaikuttaa maailmantalouteen globaalisti. Siksi myös Suomen talouden elpyminen on vahvasti riippuvaista EU:n jäsenmaiden toimeliaisuutta ylläpitävästä talouspolitiikasta. Suomen tulee osaltaan korostaa globaalin kriisin yhteisen ratkaisun merkitystä, jotta mahdollisesti nousevan protektionismin haitta-vaikutuksia voidaan minimoida.

(6) Parhaassa tapauksessa kriisissä olisi kyse vain tilapäisestä tuotannon laskusta. Syvien taantumien vaikutukset ovat kuitenkin usein olleet sillä tavoin pitkäaikaisia tai jopa pysyviä, että talous jää niiden jälkeen pitkäaikaisesti aiemmin ennustetun BKT-uran alapuolelle. Jotta tämä pystytäisiin välttämään, on keskeistä pyrkiä varmistamaan, ettei kriisi tuhoaisi sellaista yritystoimintaa, joka on normaalioloissa kannattavaa. Valiokunnan saaman selvityksen perusteella näyttää kuitenkin ilmeiseltä, että valtion budjettitalouden ja kuntien talouden tasapaino jää kriisin seurauksena pysyvästi heikommalle tasolle kuin millä se oli ennen kriisiä. Kriisi syventää julkisen talouden alijäämää merkittävästi. Julkisen velan kasvu vähentää finanssipolitiikan liikkumavara seuraavissa taantumissa. Väestön ikääntymisestä johtuva kestävyysvaje on kriisin jälkeen entistä syvempi, koska julkisen alijäämän ja velan lähtökohta on muuttunut epäsuotuisammaksi.

Finanssi- ja talouspolitiikan linja

(7) Talusvaliokunta yhtyy julkisen talouden suunnitelman lähtökohtaan, jonka mukaan finanssipolitiikassa ja talouspolitiikassa noudatettaisiin kriisin aikana ja sen jälkeisessä palautumisessa toimeliaisuutta ja kysyntää ylläpitävää linjaa. Vaikka elvyttävän talous- ja finanssipolitiikan toteuttaminen velkaannuttaa julkista taloutta nopeasti, velkaantumista on talusvaliokunnan asiantuntijakuulemisessa pidetty yleisesti välttämättömänä.

Pandemia on samalla Euroopan yhteinen ongelma, ja taloudellisen toimeliaisuuden ylläpitämiseksi ja pitkäaikaisten vahinkojen välttämiseksi tarvitaan myös yhteisiä eurooppalaisia ratkaisuja. Julkisen talouden suunnitelman yhteydessä on huomioitava koronakriisin aiheuttamat aloitteet myös kansainvälisissä ja eurooppalaisissa talous- ja rahapolitiikkaa määrittävissä instituutioissa. Euroopan unionin piirissä on keskusteltu EKP:n rahoittamista yhteiseurooppalaisista operaatioista sekä mahdollisesta EKP:n omistamien valtionvelkakirjojen osittaisesta mitätöinnistä. Tällaisista järjestelyistä voi olla apua akuutin taluskriisin hoidossa, mutta niiden ei voi odottaa olennaisella tavalla helpottavan Suomen julkistalouden vaikeuksia ja haasteita.

(8) Epidemian ja rajoitustoimien ollessa vielä käynnissä olennaista on luotonannon turvaaminen ja suorien tukitoimien nopea toteutus. Luotonannon ja maksulykkäysten lisäksi myös suora tuki yrityksille on välttämätöntä, koska moni yritys ei voi tai uskalla vallitsevissa olosuhteissa velkaantua merkittävästi. Yritysten vaikeudet kasautuvat nopeasti, ja on arvioitu, että joillakin toimialoilla jo kolmen kuukauden rajoitustoimien jälkeen noin joka toisen yrityksen taloudelliset puskurit ehtyvät, ellei uutta rahoitusta tai tukea ole saatavissa. Varsinaisten kokonaiskysyntää tukevien elvytystoimien toteutuksen aika on rajoitusten poistamisen tai lieventämisen jälkeen. Talusvaliokunta katsoo, että kotitalouksien kulutuskysyntää tulee mahdollisuuksien mukaan tukea.

Valiokunnan lausunto TaVL 8/2020 vp
Eriävä mielipide 1

(9) Kriisistä toipumisen ja työllisyyden säilymisen kannalta keskeistä on myös, että tilanteeseen reagoitaisiin ensisijaisesti käyttämällä mahdollisuutta lomautuksiin, ja irtisanomisaalloilta vällyttäisiin. Lomautusmenettelyjen ja työttömyysturvaan tehtyjen tilapäisten muutosten tarpeellisuutta ja niiden kestoa tulee arvioida.

(10) Tukitoimia voidaan pitää välttämättöminä paitsi kestävän yritystoiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi myös siitä näkökulmasta, että niillä voidaan ehkäistä rahoitusmarkkinoiden kriisiä. Konkurssien määrä kasvaa kriisin pitkittyessä, ja samalla luottotappiot syövät pankkien omaa pääomaa, pankkien luotonanto heikkenee, ja pankkikriisin uhka voi kasvaa. Tukitoimien suunnittelussa keskeinen vaikeus on kuitenkin kilpailuneutraliteetin toteuttaminen ja se, etteivät tuet saisi aiheuttaa kannustinongelmia. Talousvaliokunta korostaa, että yritystukien kohdentamiseen taroituksenmukaisella tavalla on kiinnitettävä erityistä huomiota.

(11) Yksittäisistä budjettitalouden linjauksista ja viruksesta johtuvista määrärahojen lisäyksistä talousvaliokunta kiinnittää huomiota erityisesti Finnveran rahoitusvaltuuksien nostamiseen 12 miljardiin euroon. Talousvaliokunta on pitänyt valtuuksien nostamista tarpeellisena mutta kiinnittää huomiota siihen, että julkisen talouden suunnitelmassa esitetty arvio valtion maksamien vuosittaisten tappiokorvausten kasvusta (vuosittainen keskiarvo 153 miljoonaa euroa) ei vaikuttaisi perustuvan valtuuksien käytön toteutumiseen täysimääräisenä vaan huomattavasti pienempään vastuukantaan. Tappiokorvaukset voisivat siis muodostua nyt esitettyä arviota merkittävästi suuremmiksi. Talousvaliokunta viittaa tältä osin asiaa koskevassa mietinnössä esittämäänsä (TaVM 10/2020 vp — HE 57/2020 vp).

Kriisistä toipuminen

(12) Talousvaliokunta huomauttaa, että julkinen talous oli jo ennen koronavirusta rakenteellisesti alijäämäinen ja kasvavan velkaantumisen uralla. Valtion ja kuntien alijäämän ennakoitiin ennen kriisiä olevan vuonna 2023 noin 5 miljardia euroa ja kestävyysvajeen arvioitiin olevan noin 10 miljardia euroa. Uusi julkisen talouden suunnitelma sisältää ennusteen, jonka mukaan valtion ja kuntien alijäämä (nettolainananto) on vielä vuonna 2024 selvästi yli 10 miljardia euroa eikä siinä näy selvää pienenevää trendiä vuosina 2021—2024. Kriisi kasvattaa kestävyysvajetta.

(13) Käsillä olevassa kriisissä on perusteltua antaa julkistalouden velkaantua. Suomen julkistaloudessa on akuutin kriisin jälkeen kuitenkin mittava alijäämä- ja kestävyysongelma. Sen ratkaisemiseksi ovat avainasemassa talouden potentiaalisen työllisyyden ja tuottavuuden kasvattaminen rakenteellisin tarjontauudistuksin sekä julkisin investoinnein mutta todennäköisesti myös menosäästöt ja verotulojen lisäys sekä veronkorotuksin että harmaan talouden karsimisen ja veropohjan vahvistamisen kautta. Koska talouden pitkän aikavälin näkymä vaikuttaa taloudenpitäjien odotusten kautta jo kriisin aikaiseen käyttäytymiseen, on tärkeää, että valtiovalta luo jo kriisin kuluessa toimintasuunnitelman kansantalouden ja julkisen talouden pysyväksi vahvistamiseksi. Se on toteutettava sosiaalisesti ja taloudellisesti oikeudenmukaisella ja ekologisesti kestävällä tavalla.

(14) Suomen kaltainen pieni ja avoin kansantalous on suuresti riippuvainen kansainvälisestä kaupasta. Julkisen talouden suunnitelmaan tulee lisätä toimenpideohjelma, jonka avulla määrätietoisesti parannetaan Suomen houkuttelevuutta korkean tuottavuuden yritysten toimintaympäristönä

Valiokunnan lausunto TaVL 8/2020 vp
Eriävä mielipide 1

muun muassa investoimalla osaamiseen ja innovaatioihin, parantamalla verojärjestelmän houkuttelevuutta ja investointien kannusteita sekä huolehtimalla sujuvasta luvituksesta. Kaikkien yritysten, mutta erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten viennin kannattavan kasvun edellytyksistä on huolehdittava.

(15) Talousvaliokunta kiinnittää huomiota suunnitelmaan sisältyvään herkkyystarkasteluun, jonka mukaan jo perusuran mukainen BKT:n muutos johtaisi julkisen velan kasvuun lähes kymmenellä prosenttiyksiköllä eli 69,1 prosenttiin BKT:stä vuonna 2020. Vuonna 2024 julkinen velka olisi jo 78,7 prosenttia BKT:stä. Suurista uudishankinnoista johtuvat kasvavat puolustusmenot ovat edelleen merkittävä tekijä julkisen talouden alijäämän ja julkisen velan taustalla keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä.

(16) Kun luodaan tulevaisuuden kestävä kasvua, osaamisen merkitys korostuu entisestään, joten koulutukseen, tutkimukseen, kehittämiseen ja innovaatioihin on perusteltua kiinnittää huomiota. Keskeiseen asemaan nousevat erityisesti myös hiilineutraalisuutta edistävien teknologioiden kehitys, kiertotaloutta ja digitalisaatiota edistävät toimet sekä sosiaali- ja terveyssektorin kehitys. Hiilineutraaliustavoite on kiinteässä yhteydessä elinkeinorakenteen uudistamiseen ja julkisiin investointeihin. Kansainvälinen kehitys huomioiden Suomessa on potentiaalia uusien vientialojen syntymiselle. Ilmastomuutosta torjuvien teknologioiden ja digitaalisten alustojen teollisen mittakaavan kehittämiseen tähtäävän ilmastorahaston perustaminen on perusteltua.

(17) Talouden palauttamiseksi ja uuden kasvun luomiseksi on keskeistä käynnistää sellaisia julkisia investointeja ja rakennushankkeita, jotka edistävät talouden elpymistä, toimialarakenteen uudistumista ja suuntautumista kohti korkeamman jalostusarvon tuotteita. Tämä edellyttää myös mahdollistavaa sääntely-ympäristöä: Suomen houkuttelevuutta korkean tuottavuuden yritysten toimintaympäristönä tulee parantaa.

(18) Käynnissä olevan kriisin vaikutukset näkyvät voimakkaasti työvoimavaltaisella palvelusektorilla, jonka merkitys on korostunut erityisesti kaupunkiseuduilla. Kuntatalouden osalta talousvaliokunta pitää tärkeänä ottaa huomioon tulevissa investoinneissa kriisin vaikutukset eri alueilla ja elinvoimaisten kasvukeskusten kehittymismahdollisuudet. Maakuntien elinvoimaisuuden kohentaminen edellyttää valtiolta merkittäviä kasvua vauhdittavia tukitoimia.

(19) Kasvun edellytysten luominen edellyttää tutkimus- ja tuotekehittelyinvestointeja, jotka nostavat kokonaistuottavuutta ja sitä kautta yritysten tuottavuutta. Julkisten TKI-investointien merkitys korostuu entisestään. Talousvaliokunta korostaa, että hallituksen tulee varmistaa resurssit, joita osallistuminen eurooppalaiseen TKI-kumppanuuksiin ja yritysvetoiisiin julkisen ja yksityisen sektorin arververkostoihin edellyttää. Vallitsevassa tilanteessa on tärkeää, ettei TKI-investointien vuosittaisesta korottamista kohti neljän prosentin tavoitetta vuonna 2030 luovuta.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme

että hallitus ottaa edelläolevan huomioon.

**Valiokunnan lausunto TaVL 8/2020 vp
Eriävä mielipide 1**

Helsingissä 8.5.2020

Juhana Vartiainen kok
Pia Kauma kok
Janne Sankelo kok